

Kansalliskielilautakunta 5.2.2025 § 4

Kansalliskielilautakunnan lausunto hyvinvointialueen strategioiden arvioinnista

Yhteenveto

- Yhteenvetona kansalliskielilautakunta toteaa, että kielellisiä oikeuksia ei strategiaa toteutettaessa ole riittävässä määrin otettu huomioon.
- Kansalliskieliohjelman toimenpiteet tulisi toteuttaa kokonaisuudessaan.
- Hyvinvointialueen ensimmäisen toimintakauden aikana kielellisille oikeuksille ei ole annettu riittävän suurta painoarvoa.
- Henkilöstö- ja asukaskyselyjen vastausten perusteella voidaan todeta, että kielelliset oikeudet eivät ole toteutuneet yhdenvertaisesti.
- Lautakunta peräänkuuluttaa sitä, että kielellisestä näkökulmasta vaikutusten ennakoarviointia niin ennen päätöksiä kuin päätöksiä toimeenpantaessa ja seurattaessa on tehtävä järjestelmällisemmin.
- Perusedellytys yhdenvertaisten palvelujen tarjoamiselle molemmilla kansalliskielillä on molemmat kielet hallitsevan henkilöstön saatavuus.
- Ruotsinkielisen yksikön henkilöstöresursseja on lisättävä, jotta hyvinvointialue voisi täyttää lakisääteiset velvoitteensa ja kansalliskielilautakunnalla olisi riittävät edellytykset hoitaa tehtäviään.
- Henkilöstön kielitaito tulee kartoittaa ja kirjata eri järjestelmiin.
- Lautakunta painottaa sitä, että hyvinvointialueen tulisi HUS-yhtymän osakkaana aktiivisesti ja määrätietoisesti seurata ja valvoa kielellisten oikeuksien toteutumista.

Annettava lausunto koskee lokakuussa 2022 hyväksyttyä hyvinvointialuestrategiaa ja palvelustrategiaa sekä pelastustoimen palvelutasopäätöstä, joka hyväksyttiin vuotta myöhemmin lokakuussa 2023. Lausunto koskee myös strategiakokonaisuuden toimivuudesta ja strategisten tavoitteiden kehittämisestä laadittavaa arviointia. Kansalliskielilautakunta toteaa, että arviointityötä on ensisijaisen tärkeä tehdä systemaattisesti ja tarkasti. Jotta katse pystytään suuntaamaan tulevaisuuteen, tarvitaan hyvä tilannekatsaus asetettujen tavoitteiden ja strategisten toimien saavuttamisesta sekä tehtyjen päätösten toteutumisesta. Tältä pohjalta meillä on paremmat edellytykset ilmaista, mitä olemme tavoittelemassa ja kuinka pääsemme tavoitteisiin. Lautakunta toteaa yleisesti, että hyvinvointialueen strategisten asiakirjojen kannattaisi vastedes olla lyhyempiä ja tiiviimpiä.

Länsi-Uudenmaan hyvinvointialue on kaksikielinen, mikä tarkoittaa sitä, että suomen- ja ruotsinkielisten asukkaiden kielelliset oikeudet ja tarpeet on täytettävä yhdenvertaisesti. Hyvinvointialueen ensimmäisen toimintakauden aikana kielellisille oikeuksille ei ole annettu riittävän suurta painoarvoa. Kielellisten oikeuksien toteutuminen on palvelusta riippumatta varmistettava kaikilla palvelualueilla ja organisaation kaikessa toiminnassa. **Kaksikielisyyden tulee ulottua hyvinvointialueen koko toimintaan. Strategisten asiakirjojen tulee vastaisuudessa tukea kaksikielisyyttä.** Länsi-Uudenmaan hyvinvointialueella on hyvinvointialueista toiseksi eniten ruotsinkielisiä asukkaita.

Yksi hyvinvointialuestrategian neljästä strategisesta linjauksesta ja päämäärästä on edistää asukkaidemme hyvinvointia ja turvallisuutta. Linjausta käsittelevässä osiossa mainitaan, että ruotsinkieliset palvelut

järjestetään koko alueen tarve huomioiden. Linjauksen yleiseksi tavoitteeksi on kirjattu, että asiakkaiden tyytyväisyys palveluihin ja niiden saatavuuteen paranee. **Henkilöstö- ja asukaskyselyjen vastausten perusteella voidaan todeta, että kielelliset oikeudet eivät ole toteutuneet yhdenvertaisesti.**

Toisena strategisena linjauksena on järjestää ja uudistaa palveluja kestäväällä tavalla. Strategiasta käy ilmi, että jokainen päätöksemme perustuu monipuoliseen vaikutustenarviointiin. **Lautakunta peräänkuuluttaa sitä, että kielellisestä näkökulmasta vaikutusten ennakoarviointia niin ennen päätöksiä kuin päätöksiä toimeenpantaessa ja seurattaessa on tehtävä järjestelmällisemmin.** Ruotsin kieli ei aina näy hyvinvointialueen toiminnassa, eikä sitä aina ole otettu huomioon yhtä laajasti kuin enemmistökieltä.

Strategisiin linjauksiin ja päämääriin kuuluu myös tehdä yhdessä hyvinvoiva ja haluttu työyhteisö. Linjauksessa mainitaan, että hyvinvointialueemme kaksikielisyys näkyy työntekijöiden arjessa myönteisenä asiana ja edistämme kannustavaa kieli-ilmapiiiriä koko alueella esimerkiksi tukemalla työntekijöiden kielten opiskelua yhteistyössä kumppaneiden kanssa.

Henkilöstön kielitaidon vahvistamiseksi hyvinvointialueella on tarjottu koulutuksia. Vaikka koulutukset ovat tärkeitä ja niitä tulee jatkaa, ei tavoitteeseen valitettavasti ole päästy. Kansalliskielilautakunta suhtautuu asiaan erittäin vakavasti. Perusedellytys yhdenvertaisten palvelujen tarjoamiselle molemmilla kansalliskielillä on molemmat kielet hallitsevan henkilöstön saatavuus.

Lautakunta nostaa toistuvasti esiin aluehallituksen hyväksymän hyvinvointialueen kansalliskieliohjelman ja siinä esitetyt toimenpiteet. Yleisenä tavoitteena on, että henkilöstö on tarpeeksi kaksikielinen, ja tämän saavuttamiseksi on luotu useita yksittäisiä tavoitteita ja toimenpiteitä. Näihin kuuluu nykyisen henkilöstön paremmat mahdollisuudet kehittää kielitaitoaan: kielikursseja tulee tarvittaessa tarjota työajalla jatkuvasti. **Toinen toimenpide, jota lautakunta on useaan otteeseen peräänkuuluttanut, on molempia kieliä palvelutyössään käyttävien työntekijöiden kielikannustimien käyttöönotto hyvinvointialueella. Lautakunta pitää lähtökohtana sitä, että tehdyt päätökset toimeenpannaan ja kannustimet otetaan käyttöön nopeassa aikataulussa.** Henkilöstöä rekrytoitaessa hyvinvointialueen on voimakkaammin otettava huomioon hakijoiden kielitaito.

Työtä myönteisen kielikulttuurin kehittämiseksi koko organisaatiossa tulisi vahvistaa: vallitsevan työkuulttuurin on oltava kaksi- ja monikielinen. Palvelustrategiassakin henkilöstötavoitteita käsittelevässä osiossa mainitaan, että hyvinvointialue vahvistaa henkilöstön ruotsin kielen osaamista ja kaksikielistä organisaatiokulttuuria. Lautakunta toteaa, että työtä on vielä paljon jäljellä, ja sen on oltava pitkäkestoista ja määrätietoista.

Neljäs strateginen linjaus ja päämäärä on saavuttaa parhaat tulokset sujuvalla yhteistyöllä. Linjauksesta käy ilmi, että Länsi-Uudenmaan hyvinvointialueella on kansallinen vastuu kehittää ruotsinkielisiä sote-palveluita, mitä teemme tiivistä yhteistyössä kumppaniemme kanssa. Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun laissa säädetään, että Länsi-Uudenmaan hyvinvointialueen tehtävänä on tukea

ruotsinkielisten sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen kehittämistä koko maassa. Lainkohdan perustelujen mukaan erityistehtävä merkitsee sitä, että Länsi-Uudenmaan hyvinvointialueen on annettava tukea muille hyvinvointialueille. Perusteluista käy ilmi, että tukea voidaan antaa verkottamalla ruotsinkielisiä palveluita järjestäviä hyvinvointialueita ja tuottamalla malleja ja materiaalia ruotsinkielisten palveluketjujen ja palvelukokonaisuuksien määrittelystä kaikkien hyvinvointialueiden käyttöön.

Erityistehtävän eteen on jo tehty melko paljon töitä. On luotu kaksikielisten hyvinvointialueiden, Helsingin kaupungin ja HUS-yhtymän sekä muiden ruotsinkielisiä palveluja kehittävien toimijoiden muodostama verkosto. Hyvinvointialueilla on muun muassa työstetty yhtenäisiä seurantamittareita ja hyviä malleja ja tietoa on jaettu. Myös Raaseporin sairaalan osaamiskeskittymän puitteissa tehdään erityistehtävää edistävää työtä. **Samalla tiedämme, että tehtävä on erittäin tärkeä, että ruotsinkielisten sosiaali- ja terveyspalvelujen kehittämiseksi on tarvetta ja että työtä kannattaisi jopa lisätä.** Nykyisten resurssien puitteissa se ei kuitenkaan ole mahdollista. Ruotsinkielisen yksikön henkilöstöresursseja on lisättävä, jotta hyvinvointialue voisi täyttää lakisääteiset velvoitteensa ja kansalliskielilautakunnalla olisi riittävät edellytykset hoitaa tehtäviään. **Lisäksi hyvinvointialueen tulisi priorisoidusti nostaa esiin erityistehtävään tarvittavan valtionrahoituksen tarvetta.** Toisena kehitysehdotuksena on kokonaisuuden käsittely aluehallituksessa, koska aluehallituksen tehtävänä on vastata ruotsinkielisten sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen kehittämisen tukemisesta.

Yllä mainitun perusteella voidaan todeta, että hyvinvointialueella on jonkin verran edistytty palvelustrategiassa esitettyjen, alueen suomen- ja ruotsinkielisten palvelujen turvaamista koskevien asiakastavoitteiden osalta, mutta työtä on paljon vielä jäljellä. **Asiakkaita on muun muassa vaikea ohjata oikein, jos henkilöstön kielitaito eri yksiköissä ei ole tiedossa. Henkilöstön kielitaito tulee kartoittaa ja kirjata eri järjestelmiin.** Lähitulevaisuudessa tulisi järjestelmiin olla mahdollista kirjata selkeästi potilaan tai asiakkaan äidinkieli sekä henkilöstön hallitsemat kielet, koska näin olisi helpompi viedä yhteen samaa kieltä käyttävät henkilöt. Omalääkärimalli antaa myös hyvät mahdollisuudet kielellisten oikeuksien vahvistamiseen. **Yleisesti ottaen hyvinvointialueella on kehitysmahdollisuuksia henkilöstön sekä asiakkaiden tai potilaiden yhdistämisessä yhteisen kielen perusteella. Puhelinpalvelun kielivalintoja on hyödynnettävä, ja kun niitä on käytettävissä, niiden on toimittava moitteettomasti.** Kansalliskielilautakunta muistuttaa, että ruotsin- ja suomenkielisten palvelujen turvaamisen näkökulma on otettava osaksi kaikkea sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen kehittämistä. Tulee aina muistaa, että vastuu palvelujen tarjoamisesta on hyvinvointialueella, silloinkin kun palvelut tuottaa jokin toinen taho. Saadusta palautteesta voidaan päätellä, että ruotsinkielisiä palveluja tarjotaan paremmin Hangossa, Raaseporissa, Inkoossa ja Siuntiossa kuin hyvinvointialueen itäosissa. On tärkeää levittää hyviä käytänteitä ja myönteistä asennetta.

Palvelustrategiassa esitettyjen palvelutuotannon yhteisten tavoitteiden osalta lautakunta toteaa, että **kaksikielisyydestä tai ruotsin kielestä ei asiakirjassa ole selvää mainintaa. Kaksikielisyyden ja ruotsin kielen on tietysti oltava itsestään selviä palvelutuotannossa, mutta tulevia**

strategioita ajatellen on tärkeää, että asia mainitaan selvästi ja tavoitteita seurataan tarkasti.

Tavoiteosiossa ”Yhteiset digipalveluihin liittyvät tavoitteet / Digitiekartta” mainitaan, että digitaalisia asiainnin ratkaisuja edistetään ja kehitetään molemmilla kotimaisilla kielillä. **Raaseporin sairaalan osaamiskeskittymä tukee ruotsinkielisten palvelujen, myös digitaalisten palvelujen, kehittämistä. Tämä myönteinen kehityssuunta tulee säilyttää, ja sitä tulee kehittää.**

Strategioiden arvioinnissa todetaan, että ”erikoissairaanhoidon osalta yhteistyö HUSin kanssa on kehittynyt selvästi ja olemme laatineet suunnitelmaa palveluketjujen toimivuuden parantamiseksi sekä perustason vahvistamiseksi”. **Lautakunta painottaa sitä, että hyvinvointialueen tulisi HUS-yhtymän osakkaana aktiivisesti ja määrätietoisesti seurata ja valvoa kielellisten oikeuksien toteutumista.** Useat HUS-yhtymän tekemät päätökset ovat osuneet erityisen voimakkaasti alueen ruotsinkieliseen väestöön. Kansalliskielilautakunta on ottanut päätökset vastaan hyvin huolestuneena.